

Asia: VN/501/2020

Lausuntopyyntö iäkkäiden henkilöiden palvelukokonaisuutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

1. Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaisia asumispalveluja ovat tilapäinen asuminen, tuettu asuminen sekä nk. tavallinen palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen. Palveluasumisella tarkoitetaan (kunnan järjestämässä) palveluasunnossa järjestettävää asumista ja palveluja. Erona tehostetun ja tavallisen palveluasumisen välillä on, että tehostettu palveluasuminen sisältää ympärivuorokautiset palvelut. Voitaisiinko tavallisen palveluasumisen käsite mielestänne poistaa lainsäädännöstä?

Ei kantaa

2. Jos tavallisen palveluasumisen käsite poistetaan lainsäädännöstä, pitäisikö muutoksen koskea

Ei kantaa

3. Jos tavallinen palveluasuminen (kunnan järjestämässä palveluasunnossa) poistuisi palveluvalikosta, pitäisikö kunnan sosiaalitoimella olla velvollisuus joissakin tapauksissa järjestää asiakkaalle hoitoa ja huolenpitoa turvaavien palvelujen lisäksi myös asunto?

Kyllä

4. Jos tavallinen palveluasuminen jää lainsäädäntöön, pitäisikö omaishoidon tuesta annettua lakia muuttaa niin, että omaishoidon tukea voidaan myöntää myös tavallisen palveluasumisen asiakkaille?

Kyllä

5. Pitäisikö tehostettua palveluasumista ja muita asumis- ja palvelumuotoja voida toteuttaa samassa toimintayksikössä?

Kyllä

6. Voitaisiinko iäkkäiden henkilöiden asumisen monimuotoisuutta edistää muilla lain muutoksilla?

Kyllä

7. JOS vastasitte kyllä kysymykseen 6, kuvatkaa, millaisilla muilla lainmuutoksilla asumisen monimuotoisuutta voitaisiin edistää.

Julkisesti tuotetun asuntotuotannon kriteereissä tulee edistää erilaisten omaishoitotilanteiden mahdollistamista.

Strateginen omaishoitajuuden edistäminen osana hoivan ratkaisujen kokonaisuutta vaatii monenlaisia lakimuutoksia, ei vain asumisen edistämiseen liittyviä lakimuutoksia.

8. Sosiaalihoitolain 21 §:n 3 momentin mukaan palveluasumisen saannin edellytyksenä on, että henkilö tarvitsee soveltuvan asunnon sekä hoitoa ja huolenpitoa. Tehostetun palveluasumisen saanti edellyttää lisäksi, että hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautinen. Pitäisikö laissa määritellä tehostetun palveluasumisen saannin edellytykset nykyistä tarkemmin?

Kyllä

9. Kotipalvelun sisältönä on sosiaalihoitolain 19 §:n mukaan jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittaminen tai niissä avustaminen. Nämä toiminnot ovat: asuminen, hoito ja huolenpito, toimintakyvyn ylläpito, lasten hoito ja kasvatus sekä asiointi. Luettelo ei ole tyhjentävä. Kotipalveluun sisältyvät tukipalvelut ovat: ateria-, vaatehuolto- ja siivouspalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Pitäisikö kotipalveluun sisältyvät tukipalvelut erottaa omaksi palvelumuodokseen?

Ei kantaa

10. Vastaavatko kotipalvelun ja tukipalvelujen käsite ja sisältö nykyisiä asiakkaiden tarpeita vai pitäisikö palvelujen nimikettä ja/tai niiden sisältöä muuttaa?

Ei kantaa

11. Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys (HE 4/2020 vp), jossa vanhuspalvelulakiin ehdotetaan säännöksiä tehostetun palveluasumisen henkilöstömitoituksesta. Pitäisikö myös kotihoidon henkilöstön määrästä säätää lain tasolla?

Kyllä

12. JOS vastasitte kyllä kysymykseen 11, kuvatkaa millä tavalla asiasta pitäisi säätää. Olisiko esimerkiksi Laatusuosituksessa hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2017–2019 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:6) oleva suositus kotihoidon henkilöstön määräytymisestä toimiva tapa?

Kunnittain (jatkossa mahdollisesti maakunnittain) täytyy pystyä tarkentamaan avo- ja laitoshoidon kokonaistarve, mukaan lukien omaishoito. Alibudjetointi saatava sanktioitavaksi. Kun kotona asumista ja omaishoitoa halutaan tukea, kotihoitoon tulisi panostaa.

Uhkana on, että kunnat saattavat siirtää kotipalveluhenkilöstöä tehostettuun palveluasumiseen, jolloin avohuolto saattaa aliresursoitua. Ennaltaehkäisevän toiminnan luonne ei toteutuisi tällaisessa tilanteessa ja jouduttaisiin turvautumaan raskaampiin palveluihin. Jos kotipalvelun resursseja ei turvata lailla, saattaa omaisten harteille kaatua entistä isompi osa hoidosta ja huolenpidosta.

13. Tukeeko nykyinen vanhuspalvelulain säännös toimintayksikön johtamisesta (21 §) riittävästi johtamisen kehittämistä?

Ei kantaa

14. Mitä muuta haluatte tuoda esiin iäkkäiden henkilöiden palveluja koskevan lainsäädännön kehittämisestä?

Kun tiedämme, että 80 % hoivasta on läheisten vastuulla ja tavoitteena on lisätä avo- ja kotihoitoa, tarvitsemme ehdottomasti täsmennyksiä kotihoidon ja omaishoidon kehittämiseksi (resurssit, myös henkilömitoitukset).

Asiakaslähtöisyyttä tulee vahvistaa suunnitelmissa, jotta iäkkäät henkilöt pääsevät osalliseksi itseään koskevien palveluiden suunnitteluun ja kehittämiseen. Asiakkaiden, omaisten sekä ammattilaisten kyky varautua ja ennakoida muutoksia on tärkeää: Hoidon vaativuus saattaa lisääntyä ja toisinaan myös vaihdella, jolloin palveluiden tulee pystyä joustavasti vastaamaan näihin muutoksiin. Asiakkaalla ja hänen omaisillaan tulee olla riittävästi tietoa päätöksenteon tueksi. Monet omaishoitajat kokevat riittävän ennakoinnin kuormittuneisuutta keventävänä tekijänä.

Lainsäädäntöä ja palveluja kehittäessä on tärkeää, että tarjolla on monenlaisia tukimuotoja, joista on mahdollista räätälöidä jokaiselle perheelle tarpeellinen kokonaisuus. Palveluiden kallis hinta saattaa myös olla este niiden käytölle, vaikka perhe niitä hyvinvoinnin ja jaksamisensa tueksi tarvitsisikin. Asiakasmaksuja on tärkeä tarkastella osana kokonaisuutta (ja tarvittaessa jättää perimättä tai kohtuullistettava).

Kotiin annettavien palveluiden käsitteet kaipaavat selkeämpiä määritelmiä. Kuitenkin mitä enemmän palveluita eriytetään, sitä enemmän kokonaisuus saattaa hämärtyä. Eri palveluntarjoajat eivät aina kommunikoi keskenään: Yksityisillä palveluntuottajilla ja kunnallisten palveluiden tuottajilla on myös eri raportointijärjestelmät käytössään, joten ajantasainen tieto ei välttämättä siirry puolin ja toisin.

Asiakkaiden on toisinaan vaikeaa hahmottaa, mitä he tarvitsisivat ja mihin palveluihin he ovat oikeutettuja. Jos kotiin vietävät palvelut on pilkottu monen eri palveluntarjoajan palveluiksi, perheessä saattaa saman päivän aikana käydä useita eri henkilöitä. Tarkoituksenmukaisinta olisi asiakkaan kannalta, että perheessä vierailisi mahdollisimman pieni joukko ammattilaisia ja heillä olisi asiakkaan kokonaistilanne hallinnassaan (tärkeä myös koronariskin vuoksi).

Selvityksen pohjalta on vaikea ottaa kantaa palveluasumisen poistamiseen palveluvalikosta, mutta muutos voisi heijastella myös esimerkiksi vammaispalvelulakiin ja heikentää subjektiivista oikeutta palveluasumiseen. Mahdollinen tavallisen palveluasumisen poistaminen ei saa johtaa palveluiden heikentymiseen.

Omaishoidon kehittämisen näkökulmasta ja perusteluna kohtaan 4 toteamme seuraavaa:

Omaishoito on läheissuhteeseen perustuvaa hoivaa. Kun hoidettava siirtyy palveluasumiseen, omaishoidon sopimus yleensä päättyy. Omaishoidon sopimuksen solmiminen tulee perustua aina vapaaehtoisuuteen. Sopimuksesta tulee päästä myös sujuvasti irti ja saada tilalle tarvittava tuki läheisen hoitoon, esimerkiksi palveluasuminen. Omaishoitajan on voitava luottaa, että hoidettava siirtyy joustavasti pitkäaikaishoitoon, mikäli hoidettavan toimintakyky sitä edellyttää. Osa omaisista mahdollisesti haluaisi tai pystyisi muuttamaan myös palvelutaloon hoidettavan kanssa (erityisesti puoliso-omaishoitajat). Näissä tilanteissa sopimusomaishoitajana toimiminen ja vastuun ottaminen joistakin läheisen tarvitsemista palveluista tulisi olla omaishoitoperheen oma valinta. Samalla hoitovastuun ottaminen tai jakaminen voisi myös alentaa asiakasmaksuja, sillä palveluasuminen saattaa olla perheelle kallista.

Vaikka lähtökohtaisesti kannatamme omaishoidon tuen myöntämistä myös palveluasumiseen, on vaarana, että muutoksella saatetaan lisätä omaistaan huolehtivien läheisten velvollisuutta. Lainsäädännöstä on jo nyt nähtävissä sisäänkirjoitettu omaisolettama, jolla vastuuta hoivasta siirretään läheisille. Tarjoaisiko tämä kunnalle mahdollisuuden paikata omaishoitajilla olemassa olevaa resurssipulaa? Omaishoitaja tekee hoivatyötä, mutta hoiva perustuu ensisijaisesti läheissuhteeseen.

Olennaista on ymmärtää, että hoitajamitoituksen nostaminen 0.7:een saattaa johtaa siihen, että kunnissa ei ohjata tarvetta vastaavasti resursseja avo- ja kotihoitoon. Esimerkiksi tehostettuun palveluasumiseen pääsy on jo nyt vaikeaa ja omaishoitajat eivät saa riittävästi palveluita.

Tervonen Sari-Minna
Omaishoitajaliitto ry